
УДК 811.161.2 В.І. Кононенко

**ВИСОКИЙ ТВОРЧИЙ ЗЛЕТ
АКАДЕМІКА ВІТАЛІЯ КОНОНЕНКА
УЧЕНОГО-МОВОЗНАВЦЯ
(до 80-річчя з дня народження)**

Віталій Кононенко належить до плеяди мовознавців — випускників Київського університету 60-их років минулого століття, які своїми дослідженнями в різних ділянках нашої науки відкривали нові обрії її подальшого розвитку.

Серед цих учених виділяються Віталій Русанівський, Анатолій Непокупний, Микола Пилинський, Віктор Коптілов, Алла Багмут, Тетяна Назарова, Лілія Родніна, Світлана Єрмоленко, Ірина Железняк, Маргарита Муравицька, Інна Чепіга, Лариса Кадомцева. Кожен з них прийшов до університету і до мовознавства своєю дорогою. Віталій Кононенко вийшов з родини відомого актора Івана Кононенка, зберігши на все життя закладений ще в молоді роки потяг до витонченого прекрасного. І це далось взнаки через роки у спеціальних студіях про взаємозв'язок і взаємовпливи мови і культури, про символи-константи народної культури як чинники семантичного структурування української мови.

В університетському середовищі формувалася відкритість до чужих мов і культур інших народів, що відкривало широкі виднокола зв'язків українців зі світом, української мови з індоевропейськими і всеслов'янськими глибинами.

Доля визначила Віталієві Кононекові університетську кафедру й студентську аудиторію, де він — академік за складом мислення і наукової творчості — упродовж десятиліть

© П. Ю. ГРИЦЕНКО, 2013

зберігає і переносить у практику викладання найвищі й найновіші здобутки українського і європейського мовознавства, історії культури.

Не працюючи штатно в мовознавчих інститутах України, Віталій Кононенко все життя не тільки переймався проблематикою академічної науки, а передовсім брав участь у написанні колективних праць в Інституті мовознавства імені О.О. Потебні АН України, оскільки коло його наукових інтересів завжди було суголосним з академічним мовознавством.

Ведучи дослідження переважно в такій складній сфері, як мовна семантика, Віталій Кононенко вирізняється винятковою широ-

тою охоплених його розвідками проблем. Фундаментальні праці в українському, російському, білоруському, польському мовознавчому просторі, в таких галузях, як синтаксична теорія, лексикологія і фразеологія, лінгвокультурологія, порівняльне й загальне мовознавство зробили його ім'я добре знайомим в науковому світі далеко за межами нашої держави. Автора і співавтора численних монографій, підручників і навчальних посібників, академіка-педагога Віталія Кононенка по праву вважають і провідним лінгводидактом країни.

Граматичні студії нашого дослідника торкаються багатьох аспектів — від узагальненого опрацювання системно-семантичних зв'язків у синтаксисі до спостережень над їх конкретними реалізаціями, зокрема, на рівні синтаксичної синонімії й омонімії. На думку вченого, парадигматика як засадничий принцип побудови речення й тексту проймає всю синтаксичну будову мови, забезпечуючи організацію синтагматичних зв'язків мовних одиниць у їхній лінійній послідовності. Цікаві розвідки належать науковцеві у вивченні порівняльних конструкцій, прийменниково-субстантивних комплексів, синтаксичного відокремлення й однорідності (монографія «Мова. Культура. Стиль», 2002); ця тематика відтворена й у статтях В. Кононенка у виданні «Українська мова. Енциклопедія».

Увагу дослідника привернула нова для українського мовознавства проблематика словесної символіки й концептології. В основу монографічних праць у цій ділянці Віталій Кононенко поклав ідеї національних виявів символічного й концептуального; зібраний ним широкий фактичний матеріал засвідчив етнічні, народнопоетичні джерела образно-метафоричного мовомислення українців. Водночас учений репрезенту-

вав інтерпретацію концептуальної системи в текстах красного письменства як відтворення мовної картини світу українців. Лінгвокультурологічний аналіз концептуальних понять (монографія «Концепти українського дискурсу», 2004), численних словесних символів — назв рослинного, тваринного, предметного світу тощо (монографія «Символи української мови», 2-е вид., 2013), яскраво продемонстрував здатність ученого проникнути у підмурки народного світовідчуття, вміння побачити за словесними реалізаціями те споконвічне, нетлінне, глибинне, що міститься в мові як національному феномені.

Віталієві Кононенку належить серія статей про мовостиль українських письменників минулого і сьогодення — Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Євгена Плужника, Ліни Костенко, Івана Драча, Миколи Вінграновського, молодих сучасних поетів. За їхніми мовностилістичними набутками науковець бачить ідіолектну своєрідність кожного, відстежує ознаки індивідуального мовомислення, відзначаючи водночас спільні риси українського художньо-літературного процесу. Звертаючись до різних аспектів текстотворення, В. Кононенко обирає той вимір, який репрезентує майстра слова в його характерній естетичній концепції. В. Кононенко звертається до словесної символіки Тараса Шевченка, лінгвоконцептів Лесі Українки, лінгвокультури Михайла Коцюбинського, словесного карнавалізму Івана Драча, кольороназв Миколи Вінграновського.

Важливе місце серед наукових зацікавлень ученого належить проблематиці мовностилістичної інтерпретації біблійних текстів у їх українському відтворенні. Використання красним письменством численних біблеїзмів, «переложень» і цитат, введення в художні твори євангельських мотивів — цей набір елементів ідіолектних прикмет став предметом допитливої уваги В. Кононенка. Окремою темою прозвучало дослідження переложень псаломних співів українськими поетами — від Тараса Шевченка, Євгена Маланюка до Ліни Костенко, Дмитра Павличка, Віктора Кордуна.

Довгий час працюючи на Підкарпатті, Віталій Кононенко глибоко увійшов у етнологічну проблематику. Праця вченого з таких питань, як розмовне мовлення Галичини, мовностильових особливостей творчості Василя Стефаника, Івана Франка, Тараса Мельничука, сучасних галицьких письменників є значним внеском у вивчення регіонального різновиду української мови. У серії досліджень В. Кононенко послідовно й переконливо доводить спільність процесів розвитку української мови в усіх її просторових відгалуженнях і діалектних виявах. Зокрема, в монографії «Текст і смисл» (2012) цій проблематиці він присвятив кілька розділів, в яких репрезентував свої ґрунтовні спостереження над мовноестетичною палітрою сучасних західноукраїнських прозаїків і поетів.

В. Кононенка здавна цікавила проблематика взаємодії української мови з сусідніми слов'янськими — російською, білоруською, польською. У співавторстві з відомими вченими Г.П. Їжакевич, М.М. Пилинським

та В.О. Сиротіною В.І. Кононенко опублікував навчальний посібник із зіставної стилістики української та російської мов; у цій праці переконливо доведено, що конотативні відмінності двох мов простежуються доволі виразно. Чимало ґрунтовних спостережень належить дослідникові в його аналізі перекладів з польської на українську мову, з української на російську. Зокрема, дослідження перекладів українською мовою творів А. Міцкевича, Ю. Словацького, багатьох інших польських поетів засвідчили не лише високий рівень майстерності перекладачів, а й неосяжні потенції рідного слова, за допомогою якого можна передати найтонші нюанси чужої мови. В. Кононенко разом з Іриною Кононенко підготував навчальний посібник «Контрастивна граматики української та польської мов» (2-е вид. — 2010), що широко використовується в навчанні українських студентів польської та польських студентів — української мови.

В. Кононенко доклав значних зусиль для формування нового напрямку у вивченні рідної мови — етнолінгводидактики; цьому присвячено книжки «Українська етнолінгводидактика» (1995), «Етнолінгводидактика» (1997) та низка статей. Учений-практик з великим досвідом шкільного й університетського викладання — обґрунтував і реалізував ідеї впровадження в навчання мови принципів етнолінгвістичного й етнопсихологічного аналізу як основи освітнього процесу. Дослідник відстоює ідеї формування мовної особистості на національному ґрунті. Ці основоположні підходи втілено в двох популярних лінгводидактичних працях — підручнику для шкіл з поглибленим вивченням української мови «Рідне слово» (2001) і навчальному посібнику для університетів «Українська лінгвокультурологія» (2008).

Керівник наукової школи, Віталій Іванович разом зі своїми вихованцями (а це чотири десятки кандидатів і кілька докторів наук) реалізував цікавий науковий проект з проблем семантичного синтаксису, здійснив видання колективної монографії «Предикат у структурі речення» (Київ — Варшава — Івано-Франківськ, 2011). Книжка засвідчила високий рівень досліджень цієї наукової школи й таланту їхнього наставника.

На високу оцінку заслуговує діяльність Віталія Івановича як популяризатора знань про мову. Широкому читачеві добре відомі його численні публікації у «Культурі слова», «Українській мові і літературі в школі», «Русской речи». Його тонкі спостереження над мовостилем українських поетів Павла Тичини, Максима Рильського, російських — Олександра Блока, Сергія Єсеніна, вводили читача в світ художнього текстотворення як високого мистецтва.

Як дослідник Віталій Кононенко — зразок винятково працюючої, самовідданої науці людини: його сповна стосується знамените *ні дня без рядка*. Звичайно, за цією відданістю науці стоїть велика ерудиція, невпинні пошуки фактичного матеріалу, а ще ... непідробний патріотизм вченого-гуманітарія.

Віталій Іванович неухильно стоїть на сторожі рідної мови, рішуче виступаючи за її чистоту і гнучкість-красу; тому-то незмінну відразу в нього викликає «суржик» як прояв недовірливості й мовленнєвого недбальства. Процеси, що відбуваються нині в мовному житті України, підштовхують його до рішучого заперечення розмивання й руйнації високих здобутків літературної мови, її норм. Саме тому пристрасне слово академіка, зокрема подане у книжці «Українська мова: традиції й сучасність» (2010), привернуло увагу сучасників.

Віталій Іванович зустрічає ювілей у повному розквіті своїх сил і можливостей: Зелений ряст під ноги!!

Павло ГРИЦЕНКО (Київ)

Матеріали отримано 07.07.2013.

Pavlo Hrytsenko

Kyiv

HIGH CREATIVE RISE OF A LINGUIST

(to the 80-anniversary from the V.I. Kononenko's birthday)

**НЕ ЗАБУДЬТЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ
ЖУРНАЛ «УКРАЇНСЬКА МОВА»
НА 2014 РІК!**

**ДИВІТЬСЯ
«КАТАЛОГ ВИДАНЬ УКРАЇНИ, 2014 РІК»
на с. 217!**

**Наш індекс
23920.**

Вартість видання становить:

**на рік — 108.40 грн.,
на 6 міс. — 54.20 грн.,
на 3 міс. — 27.10 грн.**
